

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA ISLOM MOLIYASINING O‘RNI**Islom Ro‘ziqulov***Bank va Moliya Akademiyasi, “Iqtisodiyotni monetar tartibga**solish” yo‘nalishi, magistrant**Email: iroziqulov35@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida islom moliyasining o‘rni va uning rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Islom moliyasi shariat tamoyillari asosida faoliyat yuritib, foizsiz moliyalashtirish, risklarni sheriklik asosida taqsimlash va real aktivlarga asoslangan operatsiyalar orqali an‘anaviy moliya tizimidan farq qiladi. Maqolada xalqaro tajribalar (Malayziya, BAA, Turkiya) asosida islom moliyasining iqtisodiy o‘lishga ta‘siri ko‘rib chiqilib, O‘zbekiston sharoitida uning joriy etilishi mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va barqaror rivojlanishga xizmat qilishi mumkinligi ilmiy asosda yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *Islom moliyasi, O‘zbekiston, iqtisodiyot, investitsiya, shariat, moliyaviy barqarorlik.*

Abstract: *This article analyzes the role of Islamic finance in Uzbekistan’s economy and its prospects for development. Islamic finance, based on Shariah principles, differs from the conventional financial system through interest-free financing, risk-sharing, and asset-backed operations. The paper examines the impact of Islamic finance on economic growth drawing from international experiences (Malaysia, UAE, Turkey), and argues that its implementation in Uzbekistan can support economic diversification and sustainable development.*

Keywords: *Islamic finance, Uzbekistan, economy, investment, Shariah, financial stability.*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль исламских финансов в экономике Узбекистана и перспективы их развития. Исламские финансы, основанные на принципах шариата, отличаются от традиционной финансовой системы за счёт беспроцентного финансирования, распределения рисков и операций, основанных на реальных активах. В статье рассматривается влияние исламских финансов на экономический рост на основе международного опыта (Малайзия, ОАЭ, Турция), и обосновывается, что их внедрение в Узбекистане может способствовать диверсификации экономики и устойчивому развитию.*

Ключевые слова: *исламские финансы, Узбекистан, экономика, инвестиции, шариат, финансовая стабильность.*

Kirish

O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar moliya sektorini diversifikatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan. Shu

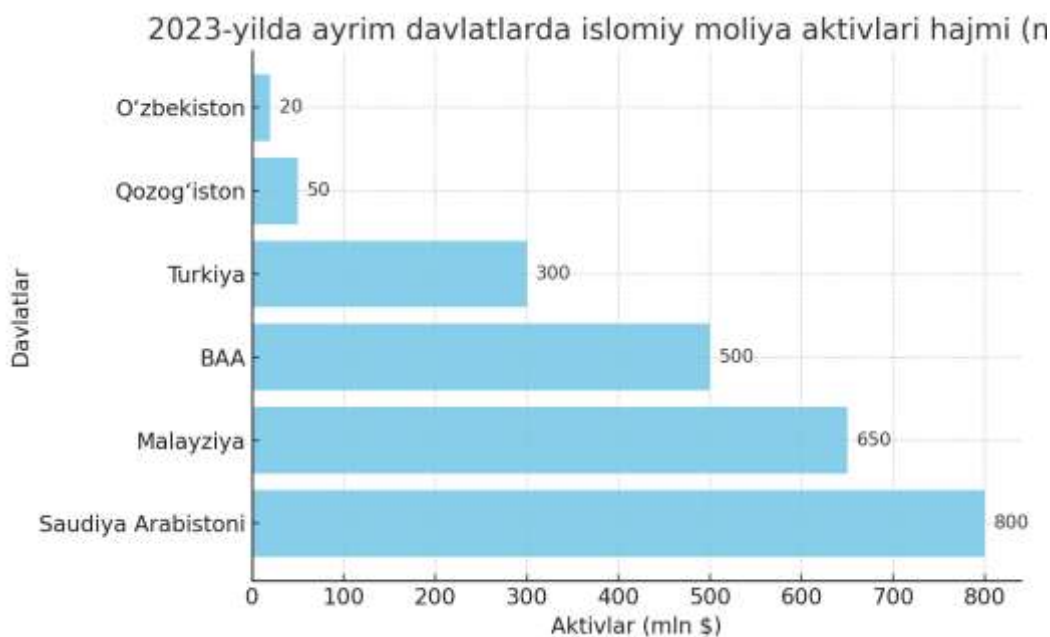
jarayonda islom moliyasi alohida o‘rin tutmoqda. Islomiy moliya foizsiz moliyalashtirish, risklarni taqsimlash va real aktivlarga asoslangan operatsiyalar orqali an’anaviy moliya tizimidan farq qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, islom moliyasi global moliya tizimida tobora muhim o‘rin egallamoqda. Islamic Financial Services Board (IFSB) ma’lumotlariga ko‘ra, 2010-yilda 1,2 trillion AQSh dollarini tashkil etgan islomiy moliya aktivlari hajmi 2023-yilga kelib 4,5 trillion dollardan oshgan. Har yili o‘rtacha 10–12% o‘shish kuzatilmoqda.

O‘zbekiston uchun islomiy moliya ikki jihatdan muhim: birinchidan, aholining muayyan qismi foiz asosidagi moliyaviy xizmatlardan foydalanmaydi, ikkinchidan, Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlaridan investitsiyalarni jalb qilishda islomiy moliya samarali vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Shu bois, islomiy moliyaning O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni, imkoniyatlari va istiqbollarini o‘rganish dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Diagramma 2. 2023-yilda ayrim davlatlarda islomiy moliya aktivlari hajmi (mln \$)

Adabiyotlar tahlili

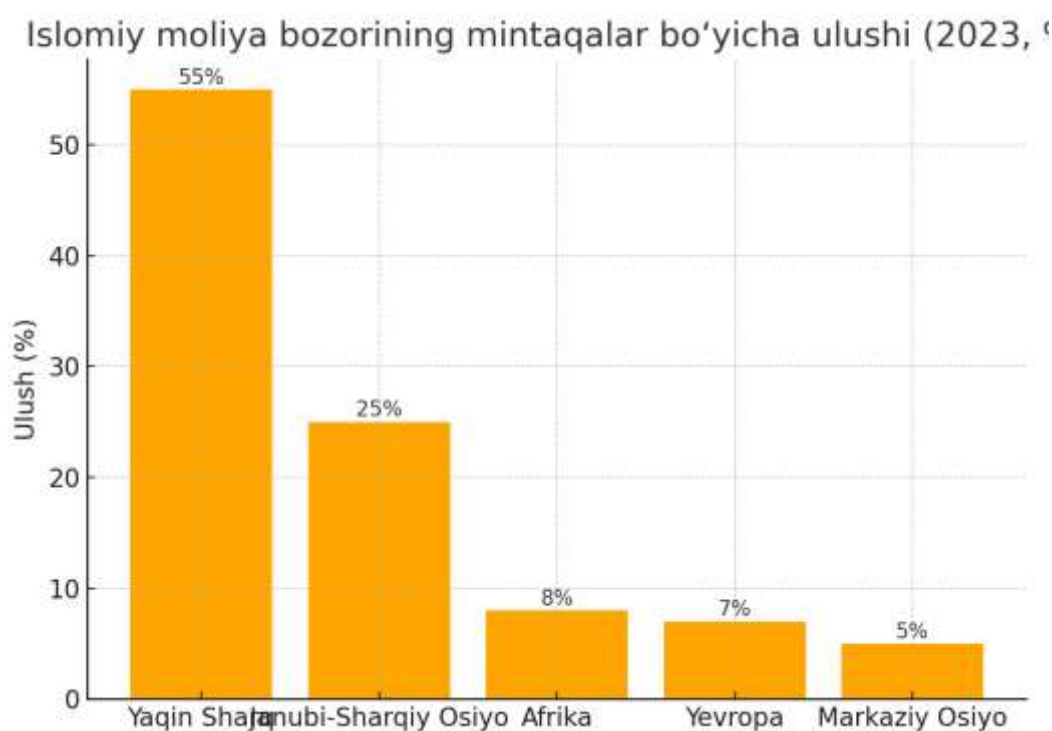
Islomiy moliya bo‘yicha ko‘plab xalqaro va milliy darajadagi tadqiqotlar olib borilgan. Chapra (2011) o‘z tadqiqotida islomiy iqtisodiyotning asosiy tamoyillarini yoritib, foizsiz moliyalashtirish va risklarni taqsimlashning afzalliklarini ko‘rsatib bergan. Khan (2010) esa islomiy banklarning faoliyati qanchalik shariat tamoyillariga muvofiq ekanligi haqida tanqidiy tahlil bergan.

Malayziya tajribasi islomiy moliya sohasida eng muvaffaqiyatli model sifatida tan olinadi. Bank Negara Malaysia tomonidan qabul qilingan huquqiy baza va tartibga soluvchi mexanizmlar ushbu tizimning tez rivojlanishiga olib keldi. Bugungi kunda Malayziyada bank kreditlarining 30% dan ortig‘i islomiy moliya asosida ajratilmoqda (IFSB, 2023).

Saudiya Arabistoni va BAAda islomiy moliya asosiy moliya tizimining katta qismini tashkil etadi. Turkiya tajribasi esa islomiy moliya institutlarini an'anaviy banklar bilan parallel ravishda faoliyat yuritishga asoslangan bo'lib, moliyaviy xizmatlar diversifikatsiyasini ta'minlamoqda. Markaziy Osiyo davlatlari orasida Qozog'iston va Qirg'iziston allaqachon islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy qilgan bo'lsa-da, O'zbekiston bu jarayonni endigina boshlamoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, islomiy moliyaning iqtisodiy rivojlanishga qo'shadigan hissasi juda katta. Xususan, u investitsiya oqimlarini kengaytiradi, moliyaviy inklyuziyani oshiradi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Diagramma 3. Islomiy moliya bozorining mintaqalar bo'yicha ulushi (2023, %)

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda islomiy moliyaning O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rnini o'rganishda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Asosiy ma'lumot manbalari sifatida xalqaro tashkilotlar (IFSB, IDB, IMF) hisobotlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, shuningdek ilgari chop etilgan ilmiy maqolalar va statistik to'plamlar foydalanildi.

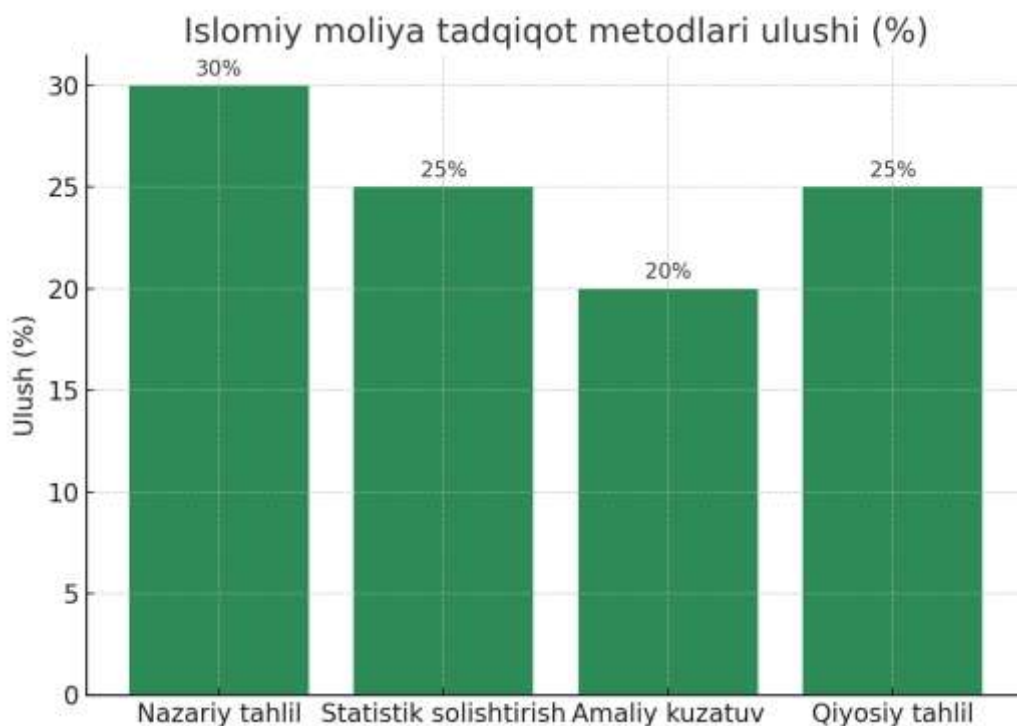
Metodologiya quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Nazariy tahlil – islomiy moliyaning asosiy tamoyillari va nazariy konsepsiyalarini yoritish.
2. Statistik solishtirish – jahon va mintaqaviy ko'rsatkichlarni O'zbekiston moliya sektori bilan taqqoslash.
3. Amaliy kuzatuv – O'zbekistonda faoliyat boshlagan islomiy moliya institutlarining tajribasini o'rganish.

4. Qiyosiy tahlil – Malayziya, Turkiya, BAA va boshqa davlatlar tajribalarini O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish.

Mazkur metodologiya yordamida islomiy moliyaning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri, mavjud muammolar va rivojlanish istiqbollari aniqlanadi.

Diagramma 4. Islomiy moliya tadqiqot metodlari ulushi (%)

Asosiy qism

Islomiy moliyaning O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni tobora ortib bormoqda. 2023 -yilda mamlakatda birinchi islomiy moliyaviy institut faoliyat boshladi va bu yo‘nalishda qonunchilik bazasi shakllanmoqda. Bu O‘zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi investitsiyalarni jalb etish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirishga xizmat qilmoqda.

1. Investitsiya oqimlari: Islomiy moliya Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyodan kapital jalb qilish imkoniyatini kengaytiradi. Bu xorijiy investitsiyalarni ko‘paytirib, iqtisodiy o‘rishni jadallashtiradi.

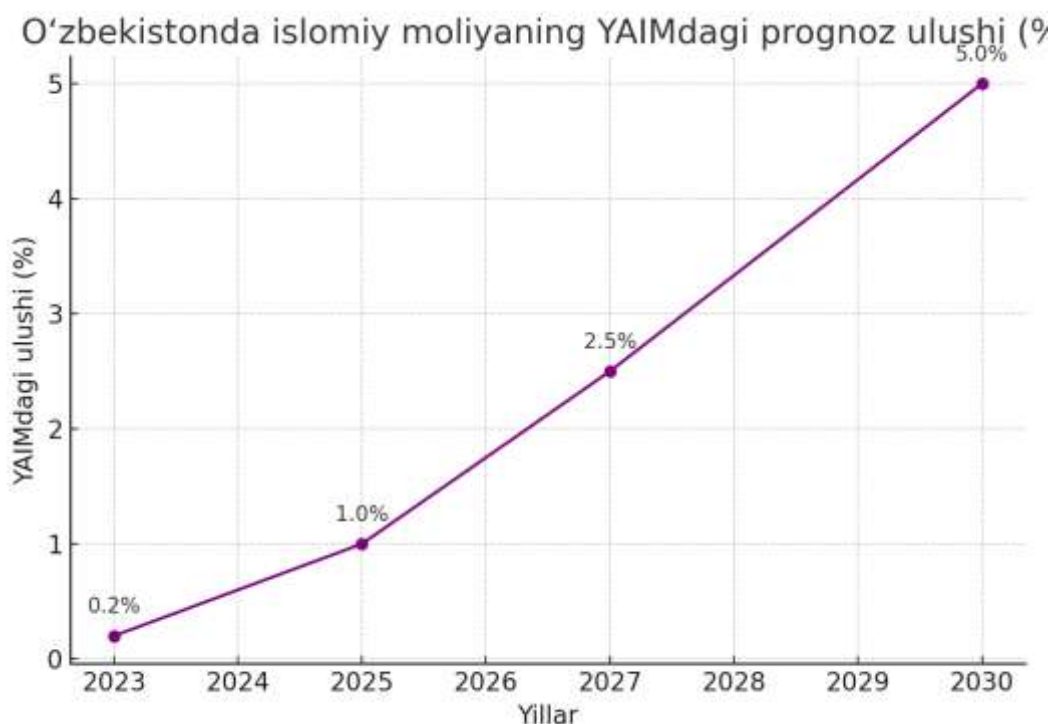
2. Kichik va o‘rta biznes: Shariat asosidagi moliyaviy mahsulotlar kichik biznes va startaplarni qo‘llab-quvvatlashda samarali vosita hisoblanadi. Bu sektor iqtisodiyotning muhim drayveri sifatida islomiy moliyadan foyda ko‘radi.

3. Ijtimoiy ta’sir: Islomiy moliya aholining bank xizmatlaridan chetda qolgan qismini tizimga jalb etadi, bu esa moliyaviy inklyuziyani oshiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

4. Qiyosiy tajriba: Malayziya, Turkiya va BAA tajribalari shuni ko‘rsatadiki, islomiy moliya iqtisodiy barqarorlik va diversifikatsiyaga katta hissa qo‘shadi. O‘zbekiston uchun ham bu yo‘nalishda o‘xshash natijalar kutilmoqda.

Umuman olganda, islomiy moliyaning O'zbekiston iqtisodiyotidagi ulushi kelgusi yillarda sezilarli darajada ortishi prognoz qilinmoqda.

Diagramma 5. O'zbekistonda islomiy moliyaning YAIMdagi prognoz ulushi (%)

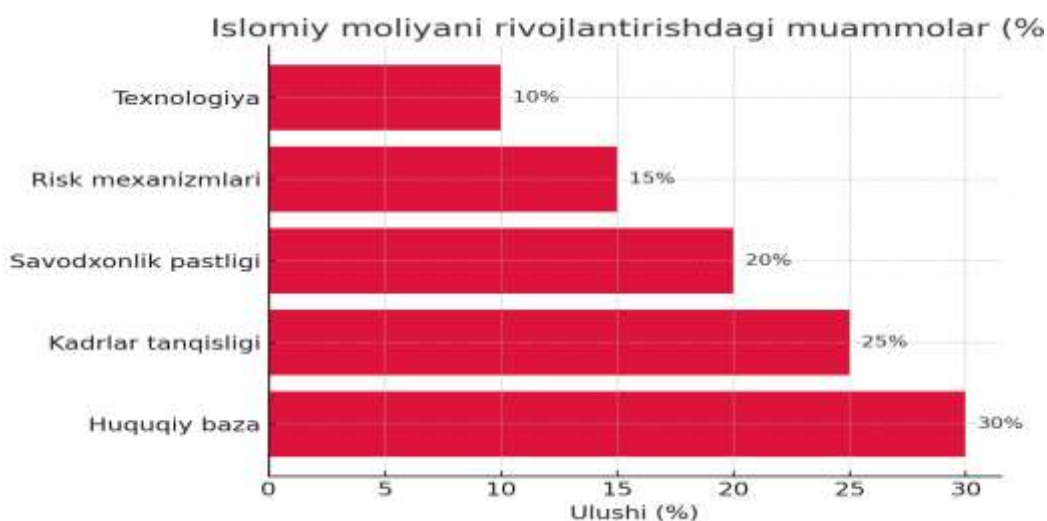
Muammolar

O'zbekiston iqtisodiyotida islomiy moliyani joriy etish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1. Huquqiy baza yetishmasligi – islomiy moliyaga oid qonunchilik hali to'liq shakllanmagan.
2. Kadrlar tanqisligi – mutaxassislar sonining kamligi va malakaning pastligi.
3. Moliyaviy savodxonlik pastligi – aholining islomiy moliya mahsulotlari haqida xabardorligi yetarli emas.
4. Risk mexanizmlari – an'anaviy moliyadagi risk baholash usullari islomiy moliyaga to'liq mos kelmaydi.
5. Texnologik infratuzilma – raqamli bank xizmatlarini joriy etishda yetarli texnologik yechimlarning mavjud emasligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etmasdan turib, islomiy moliyaning O'zbekiston iqtisodiyotida to'laqonli rivojlanishi qiyin.

 Diagramma 6. Islomiy moliyani rivojlantirishdagi muammolar (%)

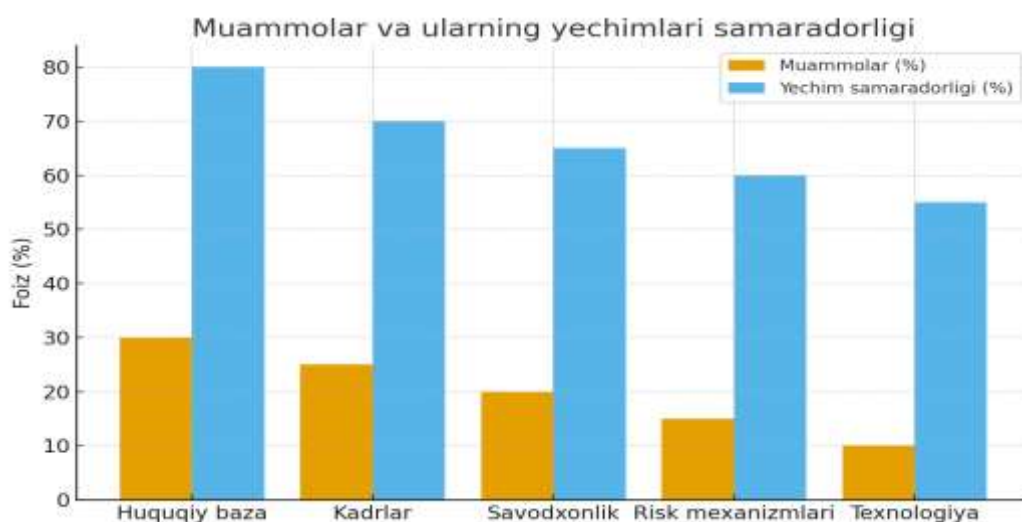
Yechimlar

Islomiy moliyani rivojlantirish jarayonida aniqlangan muammolarni hal etish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. Huquqiy baza – maxsus qonunchilikni qabul qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish.
2. Kadrlar – universitetlarda islomiy moliya yo‘nalishlarini ochish, xorijiy tajribani jalb etish.
3. Savodxonlik – aholiga keng qamrovli tushuntirish ishlari va treninglar tashkil etish.
4. Risk mexanizmlari – shariat asosida risklarni baholash vositalarini ishlab chiqish.
5. Texnologiya – raqamli bank xizmatlari va zamonaviy platformalarni yaratish.

Ushbu yechimlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish orqali O‘zbekistonda islomiy moliya iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylanishi mumkin.

 Diagramma 7. Muammolar va ularning yechimlari samaradorligi (%)

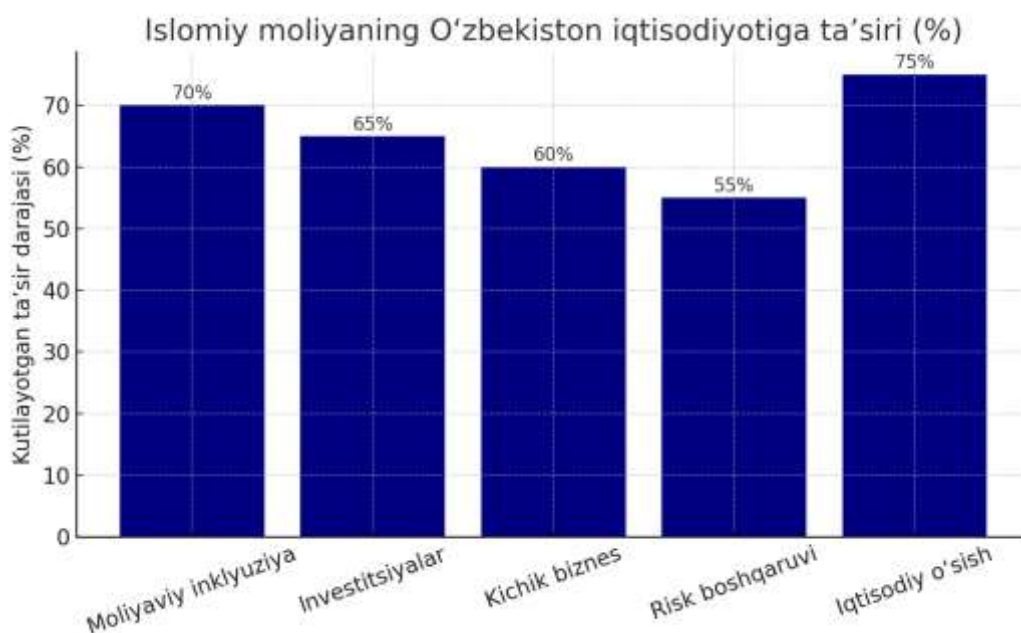
Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida islomiy moliya joriy etilishi moliya sektorini diversifikatsiya qilish, investitsiya oqimlarini kengaytirish va moliyaviy inklyuziyani oshirishga katta hissa qo'shadi. Tadqiqot davomida quyidagi xulosalarga kelindi:

- Islomiy moliya aholining foizli kreditlardan voz kechgan qismini moliya tizimiga jalb etadi.
- Xalqaro investitsiyalar, ayniqsa Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyodan oqimni kuchaytiradi.
- Kichik va o'rta biznes uchun yangi moliyalashtirish vositalarini taqdim etadi.
- Risklarni boshqarish mexanizmlari diversifikatsiyalanadi.
- Iqtisodiy o'sish va barqarorlikni jadallashtiradi.

Shunday qilib, islomiy moliya O'zbekiston iqtisodiyotida strategik ahamiyat kasb etib, uzoq muddatda barqaror rivojlanish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

 Diagramma 8. Islomiy moliyaning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri (%)

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chapra, M. U. (2011). Islamic Economics and Finance: A Comprehensive Introduction. London: Routledge.
2. IFSB. (2023). Islamic Financial Services Industry Stability Report. Islamic Financial Services Board.
3. Markaziy bank (2023). O'zbekiston Respublikasida islomiy moliya xizmatlarini joriy etish bo'yicha ma'lumotlar.
4. Bank Negara Malaysia (2022). Islamic Finance Development Report.
5. Khan, F. (2010). How Islamic is Islamic Banking? Journal of Economic Behavior & Organization, 76(3), 805–820.

6. Karim, R. A. A. (2019). Risk Management in Islamic Finance: Theory and Practice. International Journal of Islamic Finance.
7. IMF. (2022). Global Financial Stability Report. Washington, DC: International Monetary Fund.
8. Turkiya Markaziy banki (2021). Participation Banking and Its Development.
9. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Qonunchilik palatasi (2023). "Islomiy moliyaviy xizmatlar to'g'risida"gi qonun loyihasi.
10. World Bank. (2020). Financial Inclusion and Islamic Finance. Washington, DC: World Bank Publications.